

สรุป ผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องพัฒนาการของการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย สรุปผลการวิจัยได้ 3 หัวข้อ คือ

- 1) ลักษณะของการปฏิบัติการพยาบาลของไทยก่อนการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาล
- 2) การจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาล
- 3) หลักสูตรและการสอน

ลักษณะของการปฏิบัติการพยาบาลของไทยก่อนการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาล

ก่อนที่จะมีการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลขึ้นในประเทศไทยนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ให้การพยาบาลผู้เจ็บป่วยในสมัยโบราณ คือ ญาติพี่น้อง และเพื่อนของผู้เจ็บป่วยเอง โดยผู้ชายทำหน้าที่พยาบาลผู้เจ็บป่วยชาย และผู้หญิงทำหน้าที่พยาบาลผู้เจ็บป่วยหญิง ผู้ที่ทำหน้าที่ให้การพยาบาล ไม่มีความรู้ทางการพยาบาล โค้ดปฏิบัติสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ และที่สำคัญก็คือ ไม่มีโรงพยาบาลถาวร มีแต่โรงพยาบาลชั่วคราว ที่สร้างขึ้นเฉพาะ เมื่อเกิดโรคระบาดเท่านั้น โรงพยาบาลจะถูกรื้อทิ้งไปเมื่อโรคระบาดสงบ และผู้ทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วยในโรงพยาบาลชั่วคราว ก็จะจ้างคนทำงานผู้ชายเท่านั้น จากการศึกษาในประเทศไทยไม่มีโรงพยาบาลถาวรนี้เอง ทำให้ผู้เจ็บป่วยต้องพักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน จึงทำให้หน้าที่ในการดูแลผู้เจ็บป่วย อยู่ในความดูแลของญาติพี่น้อง เป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่ทำหน้าที่ให้การพยาบาล จึงเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ทางการพยาบาล แม้เมื่อตั้งโรงพยาบาลถาวร คือ โรงพยาบาลศิริราชแล้ว ในปี พ.ศ. 2431 โรงพยาบาลที่จ้างมาดูแลผู้ป่วยก็ยังไม่มีความรู้ทางการพยาบาล

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพยาบาลอีกผู้หนึ่ง คือ แพทย์แผนโบราณ ซึ่งจะทำหน้าที่ให้การรักษาพยาบาลควบคู่ไปกับการรักษา แพทย์แผนโบราณที่รักษาพยาบาลไขหายไค้มาก ก็จะเป็นผู้มีชื่อเสียง ได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับของประชาชน แพทย์แผนโบราณเหล่านี้มีทั้งที่เป็นพระภิกษุ และสามัญชน จึงเห็นได้ว่า วัดและครอบครัว เป็นสถานศึกษาที่สำคัญของแพทย์แผนโบราณ และแพทย์แผนโบราณเหล่านี้ ได้เรียนรู้วิธีการรักษาพยาบาล ด้วยการสืบทอดความรู้

จากบรรพบุรุษภายในครอบครัว และจากพระภิกษุ เรียนรู้จากประสบการณ์ รวมทั้งการศึกษาด้วยตนเองจากคัมภีร์ และทดลองรักษาพยาบาลด้วยตนเอง

การจัดตั้งสถานศึกษา

ในการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลแห่งแรกในประเทศไทย พบว่า มีปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้น 3 ประการ คือ ประการแรก แนวคิดจากต่างประเทศ ซึ่งได้จากการที่ชาวต่างประเทศ นำมาเผยแพร่ และจากผู้นำและข้าราชการไทย ได้ไปพบเห็นและจรรยาจากต่างประเทศ ประการที่สอง เป็นแรงผลักดันจากปัญหาสุขภาพของประชาชน ทำให้ประเทศไทยมีอัตราการเพิ่มของประชากรน้อย เนื่องจากเสียชีวิตตั้งแต่เด็ก ซึ่งมีผลทำให้การพัฒนาประเทศไทยไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร และประการสุดท้าย คือ ประเทศไทยไม่มีพยาบาลที่มีความรู้จะดูแลผู้ป่วย เมื่อตั้งโรงพยาบาลถาวรขึ้นแล้ว ทำให้การรักษาพยาบาลไม่มีประสิทธิภาพ

สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นครั้งแรก คือ โรงเรียนแพทย์จุฬาลงกรณ์และหญิงพยาบาลของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2439 ที่โรงพยาบาลศิริราช ปัจจุบันคือ คณะพยาบาลศาสตร์ และศิริราชพยาบาล การจัดตั้งโรงเรียนพยาบาลค่อนข้างจะช้ามากในช่วงแรก พบว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2439 - 2466 เป็นเวลาถึง 25 ปี เพิ่งจะมีการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลเพียง 4 แห่ง และยุบเลิกไป 1 แห่ง คือ โรงเรียนฝึกหัดคนพยาบาล ส่วนโรงเรียนพยาบาลอีก 2 แห่ง ที่ก่อตั้งในยุคแรก และยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน คือ โรงเรียนพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย และโรงเรียนพยาบาลแมคคอร์มิค ปัจจุบันคือ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

ระหว่างปี พ.ศ. 2468 - 2488 ในช่วงเวลา 20 ปีนี้ ไม่มีการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลเพิ่มอีก โรงเรียนพยาบาลจึงยังคงมีเพียง 3 แห่ง ความเค็ม ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผลของสงครามโลกเป็นมูลเหตุสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามในยุคนี้เป็นยุคแห่งการปรับปรุงหลักสูตรและการสอนของโรงเรียนที่มีอยู่เค็ม ในการปรับปรุงหลักสูตรและการสอนนี้ ได้รับแรงกระตุ้นจากแนวคิดจากต่างประเทศ อันมีเจ้านายชั้นสูง เป็นผู้ดำเนินการ ผลจากการปรับปรุง ทำให้พยาบาลไทยมีโอกาสได้ศึกษาต่อต่างประเทศกันมาก และทำให้หลักสูตรและการสอน มีมาตรฐานดีขึ้น

การจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาล มีขึ้นอีกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 - พ.ศ. 2504 ช่วงเวลา 25 ปีนี้ มีการก่อตั้งโรงเรียนพยาบาลระดับพื้นฐาน 7 แห่ง และหลังระดับพื้นฐาน 2 แห่ง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลในช่วงนี้ คือ ปัญหา

การขาดแคลนพยาบาลหลังสงคราม ไม่มีพยาบาลจะปฏิบัติงานในโรงพยาบาล และไม่สามารถจะขยายบริการทางสาธารณสุข ให้ทั่วถึงได้ ประกอบกับการที่ประเทศไทยได้มีโอกาสติดต่อกับต่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง โรงเรียนพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นในช่วงนี้ แยกตามวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการจัดตั้งได้ 5 ประเภท คือ

1. สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเพิ่มจำนวนพยาบาลให้เพียงพอต่อการเพิ่มจำนวนโรงพยาบาล เพื่อขยายบริการสาธารณสุขให้กว้างขวางทั่วประเทศ ได้แก่ โรงเรียนพยาบาลในสังกัดของกระทรวงสาธารณสุข คือ โรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลหญิง พ.ศ.2489 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ โรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลพุทธชินราช พ.ศ.2492 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลพุทธชินราช และโรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลนครราชสีมา พ.ศ.2498 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลนครราชสีมา
2. สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนพยาบาล เฉพาะหน่วยงานเดิม มี 2 แห่ง คือ โรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลวชิระ พ.ศ.2497 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ และโรงเรียนจ่าอากาศพยาบาลหญิง พ.ศ.2501 ปัจจุบันคือ โรงเรียนพยาบาลทหารอากาศ
3. สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นด้วยความศรัทธาทางศาสนา ได้แก่ โรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลมิชชั่น พ.ศ.2490
4. สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพ ได้แก่ โรงเรียนพยาบาลฯ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ.2504 ปัจจุบันคือ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
5. สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตพยาบาลใหม่ที่มีความชำนาญเฉพาะทาง ได้แก่ โรงเรียนพยาบาลสาธารณสุข พ.ศ.2496 ปัจจุบันคือ ภาควิชาพยาบาลสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และโรงเรียนครูพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข 2498 ปัจจุบันยุบเลิกแล้ว

ในช่วงปี พ.ศ.2504 - พ.ศ.2524 เป็นช่วงเวลาแห่งการพัฒนาโดยแท้ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาพยาบาล ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนพยาบาลอย่างมากของประเทศ ร่องลงมา คือ แผนการพัฒนาค่านสาธารณสุข ที่ระบุเป้าหมายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศ สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งในยุคนี้ มีมากกว่ายุคใด ๆ เพื่อพยายามเพิ่มจำนวนพยาบาลให้ได้ตามเป้าหมายตามแผน

พัฒนา และพยายามขยายบริการด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนภูมิภาค สถานศึกษาพยาบาลในยุคนี้นี้ ได้มีการจัดตั้งใหม่ถึง 14 แห่งด้วยกัน ซึ่งสามารถแยกตามวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการจัดตั้งได้ 3 ประเภท คือ

1. สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเร่งผลิตพยาบาลให้เพียงพอกับการขยายบริการด้านการรักษาพยาบาลในส่วนภูมิภาค ได้แก่ โรงเรียนพยาบาลในสังกัดของกระทรวงสาธารณสุข ทั้งหมด 7 แห่ง โรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลพระปกเกล้า พ.ศ.2508 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี โรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลสงขลา พ.ศ.2509 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลสงขลา โรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ พ.ศ.2513 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ โรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลสวรรค-ประชารักษ์ พ.ศ.2513 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลสวรรคประชารักษ์ และในปี พ.ศ.2521 มีการจัดตั้งเพิ่มอีก 3 แห่ง คือ วิทยาลัยพยาบาลชลบุรี วิทยาลัยพยาบาลสระบุรี และวิทยาลัยพยาบาลลำปาง
2. สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงบริการด้านการรักษาพยาบาลเฉพาะหน่วยงาน มี 3 แห่ง คือ โรงเรียนพยาบาลฯ กองทัพบก พ.ศ.2507 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก โรงเรียนพยาบาลฯ กองการศึกษา กองทัพเรือ พ.ศ.2511 โรงเรียนพยาบาลฯ กรมตำรวจ พ.ศ.2513 ปัจจุบันคือ วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ และโรงเรียนพยาบาลฯ โรงพยาบาลกลาง พ.ศ.2513 ปัจจุบันรวมเป็นวิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์
3. สถานศึกษาพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนพยาบาล ยกเว้นมาตรฐานวิชาชีพ รวมทั้งผลิตผู้ชำนาญเฉพาะทาง ได้แก่ โรงเรียนพยาบาลในสังกัดมหาวิทยาลัยทั้งหมด คือ ภาควิชาพยาบาลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2510 โรงเรียนพยาบาล คณะแพทยศาสตร์ รามาธิบดี พ.ศ.2513 ปัจจุบันคือ ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ รามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2514 และโรงเรียนพยาบาล คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ.2516 ปัจจุบันคือ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ในยุคแผนพัฒนา นี้ สถานศึกษาพยาบาลที่เปิดสอนมาก่อน ได้มีการปรับปรุงแนวการสอน และการดำเนินงานใหม่ มีการยกมาตรฐานของวิชาชีพ โดยยกขึ้นเป็นคณะพยาบาลศาสตร์ สังกัดกับมหาวิทยาลัย และมุ่งปรับปรุงด้านหลักสูตรและการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ

ยุคฟื้นฟู คือระหว่างปี พ.ศ. 2493 ถึง พ.ศ. 2498 จึงได้มีการปรับปรุงขยายเวลาเรียน เป็น 4 ปี ซึ่งผลทำให้ทุกสถาบันได้ปรับระยะเวลาเรียนเป็น 4 ปี เช่นเดียวกัน

วิชาที่เรียน ในครั้งแรกที่มีการสอนพยาบาล ที่โรงเรียนแพทยผดุงครรภ์และหญิงพยาบาล ไม่ได้กำหนดหลักสูตรไว้ก่อนว่าจะเรียนวิชาอะไร เพียงแต่ครูที่สอน คือ นายแพทย์ เชอ อคัมเชน ได้บันทึกรายงานไว้ว่าสอนเรื่องอะไรไปบ้าง อย่างไร แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2451 เป็นปีที่โรงเรียนถูกปรับขึ้นชั้นใหม่ หลังจากเลิกไปเมื่อ พ.ศ. 2448 จึงมีหลักสูตรกำหนดว่า เรียนวิชาอะไรบ้าง เวลาเรียนนานเท่าไร กำหนดไว้ชัดเจนทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ แต่วิชาที่เรียนมุ่งเฉพาะให้ปฏิบัติการพยาบาลได้เท่านั้น วิชาที่เรียนจึงประกอบด้วยวิชาพื้นฐานวิชาชีพ และวิชาชีพ ไม่มีวิชาพื้นฐานทั่วไป แต่หลักสูตรได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2468 วิชาที่เรียนจึงมีมากขึ้น ใ้พบว่าวิชาที่เรียนนั้นประกอบด้วยวิชาพื้นฐานทั่วไป พื้นฐานวิชาชีพ และวิชาชีพ เป็น 3 หมวดวิชาอยู่ในหลักสูตร แต่วิชาที่เรียนในทุกสถาบันยังไม่เท่ากัน และไม่เหมือนกัน ต่อมาเมื่อทางศิริราชมีมูลนิธิรอกกีเฟลเดอร์ เข้ามาช่วยปรับปรุง วิชาที่เรียนจึงมีมากขึ้น เมื่อเทียบกับมาตรฐานสากล แต่วิชาที่เรียนก็ยังมีแตกต่างกัน ไม่เท่ากันทั้ง 3 สถาบัน ที่มีในเวลานั้น ซึ่งในระยะต่อมาการศึกษาพยาบาลต้องหยุดชะงักไปเพราะสงคราม

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา การศึกษาพยาบาลได้รับการฟื้นฟูมาก วิชาที่เรียนคล้ายคลึงกัน เพราะโรงเรียนที่เปิดภายหลังต่างยึดหลักสูตรของโรงเรียนที่จัดตั้งก่อนเป็นเกณฑ์ ในการสร้างหลักสูตร และเมื่อถึงยุคแผนพัฒนา คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 - 2524 เป็นช่วงเวลาการศึกษาพยาบาลเฟื่องฟูกว่าแต่ก่อนมาก วิชาที่เรียนในหลักสูตรคล้ายคลึงกันมาก และหลักสูตรที่สร้างจะต้องผ่านการรับรองจากกองประกอบโรคศิลปะ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข และสำนักงาน ก.พ. ก่อน ซึ่งอาจจะเป็นด้วยเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้วิชาที่เรียนในหลักสูตรใกล้เคียงกันมาก ส่วนหลักสูตรระดับปริญญาจะต้องได้รับการอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัยก่อน จึงทำให้หลักสูตรในยุคแผนพัฒนาเป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกระดับ

ในค่านิยมของการของวิธีการสอน เริ่มจากบรรยาย สาธิต และฝึกปฏิบัติ การพยาบาลกับผู้ป่วยจริงเท่านั้น ต่อมาเมื่อมูลนิธิรอกกีเฟลเดอร์เข้ามามีส่วนในการปรับปรุง ทั้งค่านิยมปฏิบัติการพยาบาล และการศึกษาพยาบาล ร่วมกับการมีพยาบาลจบมาจาก

ต่างประเทศมากขึ้น การเรียนในภาคทฤษฎีจึงใช้วิธีการศึกษาในห้องทดลองร่วมกับการสอนแบบบรรยายและสาธิต นอกจากนี้ยังให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าตนเองในห้องสมุด ส่วนวิธีการสอนทางภาคปฏิบัติก็ได้รับการปรับปรุงมากเช่นเดียวกัน คือ นักเรียนต้องฝึกปฏิบัติงานในเวรเข้าบ่าย กิจ มีการมอบหมายงานเป็นลายลักษณ์อักษร เริ่มมีการสอนในคลินิกโดยใช้ผู้ป่วยที่มีอยู่เป็นกรณีตัวอย่าง มีการลงบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ และทางโรงเรียนพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และแมคคอร์มิค จะส่งนักเรียนไปฝึกงานตามสถานีกาชาดด้วย จนกระทั่งระหว่างปี พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2524 วิธีการสอนพยาบาลทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีวิธีการที่กว้างขวางมากทัดเทียมสถาบันระดับอุดมศึกษาอื่น ๆ

คุณวุฒิที่ได้รับ เริ่มจากประกาศนียบัตรแพทย์ฉุกเฉินของโรงเรียนแพทย์ฉุกเฉินและหญิงพยาบาล และประกาศนียบัตรวิชาการพยาบาล ของโรงเรียนพยาบาลโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จนกระทั่ง พ.ศ. 2460 มีการแลกเปลี่ยนนักเรียนพยาบาลระหว่างโรงเรียนพยาบาลศิริราช กับ โรงเรียนพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ทั้งนี้ผู้สำเร็จการศึกษาจึงได้รับประกาศนียบัตรวิชาการฉุกเฉินจากโรงเรียนพยาบาลศิริราช และประกาศนียบัตรวิชาการพยาบาล จากโรงเรียนพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เป็นครั้งแรก ต่อมาเมื่อแต่ละโรงเรียนได้เปิดสอนทั้งวิชาพยาบาล และวิชาฉุกเฉินขึ้นเอง ผู้สำเร็จการศึกษายังคงได้รับประกาศนียบัตรวิชาการพยาบาล และประกาศนียบัตรวิชาการฉุกเฉิน แยกกันอยู่เช่นเดิม

ในปี พ.ศ. 2499 ได้มีการยกระดับมาครฐานวิชาชีพ โดยเปิดสอนในระดับปริญญาพยาบาล ซึ่งมีวุฒิปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตพยาบาลเกิดขึ้น และวุฒิปริญญาหมอนัตติก เริ่มในปี พ.ศ. 2516

อภิปราย

พัฒนาการของการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2524 ผู้วิจัยเห็นควรอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. จุดเริ่มต้นของการศึกษาพยาบาลครั้งแรก มาจากความต้องการแพทย์ฉุกเฉิน

2. การจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลแต่ละยุคมักเกิดจากความต้องการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่ง เป็นสำคัญ

3. การจัดการศึกษาพยาบาลได้แนวคิดจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

4. หลักสูตรของสถาบันการศึกษาพยาบาลมีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจาก การยึดหลักสูตรที่ได้รับการยอมรับแล้วของสถาบันที่จัดตั้งก่อนมาเป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตร

5. โครงสร้างหลักสูตรในอนาคตกวจะมึลักษณะที่เน้นความต้องการ และความจำเป็นด้านสุขภาพของชุมชน

6. มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาพยาบาล

7. การจัดการ เกี่ยวกับการศึกษาพยาบาล และการปฏิบัติการพยาบาลมีแนวโน้มที่จะเป็นอิสระมากขึ้น

8. ลักษณะผู้นำ และการเป็นนักวิจัยเป็นคุณสมบัติที่พึงปรารถนาของพยาบาลในอนาคต

1. จุดเริ่มต้นของการศึกษาพยาบาลครั้งแรกสรุปได้ว่า มาจากความต้องการแพทย์ ผดุงครรภ์

การที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ทรงดำริจัดตั้งโรงเรียนแพทย์ ผดุงครรภ์ และหญิงพยาบาลขึ้น เนื่องจากสตรีในสมัยนั้นได้รับอันตรายจากการคลอดสูงมาก ทารกมักจะตายตั้งแต่เกิดใหม่ ๆ ประกอบกับพระองค์ได้ทดลองวิธีการคลอดและพยาบาลแบบ ตะวันตกแล้วได้ผลดี จึงทรงดำริจะให้ประชาชนได้รับความปลอดภัย และสุขสบายจากการ ใช้การคลอด และรักษาพยาบาลตามแบบตะวันตกบ้าง โรงเรียนพยาบาลแห่งแรกจึงมีชื่อว่า โรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์และหญิงพยาบาล จากการจัดตั้งโรงเรียนพยาบาลแห่งแรกนี้ ตั้งขึ้นเพื่อต้องการให้สตรีที่มีความรู้ทางการคลอดและรักษาพยาบาลแบบตะวันตกมาบริการ ประชาชน แพทย์ผดุงครรภ์เหล่านี้ได้ออกทำคลอดและรักษาพยาบาลตามบ้าน และใน โรงเรียนพยาบาล

2. การจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลแต่ละยุคมักเกิดจากความต้องการแก้ไขปัญหาคเฉพาะหน้าของหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่ง เป็นสำคัญ

ในการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่ มักจะมีเป้าหมายสำคัญ คือ

มีความต้องการพยาบาล และมุ่งแก้ไขปัญหาการขาดแคลนพยาบาล เช่น ต้องการขยายบริการด้านการรักษาพยาบาลให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ปรับปรุงบริการพยาบาลเฉพาะหน่วยงานให้ดีขึ้นกว่าเดิม ต้องการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนพยาบาลในส่วนภูมิภาค เป็นต้น จากเหตุผลดังกล่าวทำให้เกิดเป็นแรงผลักดันให้หน่วยงานต่าง ๆ คิดแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลเพื่อผลิตพยาบาลใช้เฉพาะหน่วยงานนั้น ๆ ขึ้น จึงเป็นเหตุให้เกิดสถานศึกษาพยาบาลขึ้นเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นผลจากการขาดแคลนยังเป็นแรงผลักดันให้ศึกษาทางที่จะผลิตพยาบาลให้จำนวนมากขึ้นใช้เวลาสั้น ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนผู้ช่วยพยาบาลขึ้น โดยใช้เวลาเรียน $1\frac{1}{2}$ ปี เท่านั้นก็สำเร็จการศึกษาออกไปทำงานแทนพยาบาลได้ ในขณะที่การผลิตพยาบาลวิชาชีพต้องใช้เวลาดัง 4 ปี แสดงให้เห็นว่าความจำเป็นค่าบุคลากร เน้นค่าปริมาณเป็นสำคัญ

3. การจัดการศึกษาพยาบาลทุกยุคทุกแนวคิกจากต่างประเทศเป็นหลัก

การจัดการศึกษาพยาบาลได้รับแนวคิดมาจากต่างประเทศโดยตลอด โดยเริ่มตั้งแต่แนวคิดที่จะให้มีการตั้งโรงพยาบาลถาวรครั้งแรก ซึ่งพระราชวงศ์ และข้าราชการไทยที่เดินทางไปต่างประเทศได้พบเห็นมา และจากชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยเพื่อเผยแพร่ศาสนา และคิกค้าขาย ทำให้ไทยได้แบบอย่างตามประเทศตะวันตก จนคิดที่จะเปลี่ยนแนวการรักษาพยาบาลมาใช้แบบตะวันตกบ้าง ซึ่งเป็นผลนำไปสู่การจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลแห่งแรกขึ้นในประเทศไทย และเมื่อจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลแห่งแรกขึ้นแล้ว ยังได้แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนมาจากต่างประเทศโดยตลอด แนวคิกดังกล่าวได้มาในรูปแบบของการส่งพยาบาลไปศึกษาต่อ และปฏิบัติงานในต่างประเทศ กับภารกิจการระหว่างประเทศส่งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเป็นที่ปรึกษา และผู้สอน แนวคิกจากต่างประเทศนี้มีอิทธิพลต่อการสร้างหลักสูตร และการสอนมาก หลักสูตรที่สร้างขึ้นเลียนแบบมาจากต่างประเทศ บางสถาบันใช้หลักสูตรของต่างประเทศเลยก็มี ดังนั้นการสร้างหลักสูตรในสมัยนั้นจึงอาจจะไม่ค่อยได้คำนึงถึงปัญหาและสภาพของสังคมไทย นอกจากนี้การที่ประเทศไทยประกอบกิจการสอน และการศึกษาคนคว้ามักจะเป็นการมาจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหาวิชาที่นักศึกษาได้รับจึงอาจจะขาดการประยุกต์ให้เข้ากับสังคมไทย และการประยุกต์อาจจะไม่เท่าเทียมกันกับผู้สอนแต่ละคนก็เป็นได้ อีกประการหนึ่งผู้เรียนจะมีความรู้ความเข้าใจ และจรรยาเนือหาวิชาตามตำราที่เรียนเป็นสำคัญซึ่งอาจจะทำให้ไม่สามารถนำความรู้เหล่านั้นมาแก้ไขปัญหาลักษณะที่พบในสังคมไทย

ไคอย่างแท้จริง

4. หลักสูตรของสถาบันการศึกษาพยาบาลมีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากการยึดหลักสูตรที่ได้รับการยอมรับแล้วของสถาบันที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตร

โรงเรียนพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นในระยะหลัง ส่วนใหญ่จะใช้หลักสูตรของโรงเรียนที่จัดตั้งก่อน ซึ่งหลักสูตรผ่านการยอมรับแล้วจากคณะกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลปะ สำนักงาน ก.พ. และทบวงมหาวิทยาลัย เป็นเกณฑ์ กังไคพบหลักฐานจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลนั้น ๆ ไคตกลงไว้ในประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งโรงเรียนพยาบาลแต่ละแห่ง การขอใช้หลักสูตรก็กล่าวว่ามีสองลักษณะ คือ การนำหลักสูตรเดิมมาเป็นเกณฑ์ในการสร้างหลักสูตรใหม่ และการขอใช้หลักสูตรทั้งหมด หลักสูตรส่วนใหญ่จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะทำให้เนื้อหาวิชาที่ผู้เรียนได้รับนั้นไม่ทันสมัยและไม่เอื้ออำนวยต่อการนำไปใช้จริงอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

5. โครงสร้างหลักสูตรในอนาคตควรมีลักษณะที่เน้นความต้องการและความจำเป็นด้านสุขภาพของชุมชน

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการสาธารณสุขมีการคำนึงถึงจุดมุ่งหมายในระยะยาวมาก เนื่องจากคำขวัญขององค์การอนามัยโลกที่ว่า "สุขภาพที่ดีวันหน้า เมื่อ 2543" มีการคำนึงถึงบทบาท และหน้าที่ของประชาชน หรือองค์กรชุมชน ไคยึดหลักว่า "การพัฒนาที่ดาวรนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเสมอ" มีการกำหนดเขตพื้นที่เป้าหมายพิเศษและกลุ่มอายุที่มีอัตราเสี่ยงคือโรคสูง ไคอาศัยข้อเท็จจริงที่สภาพที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ นอกจากนั้น นโยบายของแผนพัฒนา สาธารณสุข ฉบับที่ 5 นี้ยังแสดงแนวโน้มที่จะมุ่งไปสู่การดำเนินงานแบบประสานสาขามากขึ้น มีการประสานงานกันระหว่าง 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรฯ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และ กระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ส่วนในแผนพัฒนา ฉบับที่ 6 กำหนดกลวิธีในการพัฒนาสาธารณสุข 4 ประการ คือ ประการแรกมุ่งพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชากร ประการที่สอง พัฒนานโยบาย โครงสร้างองค์กร และกลไกการประสานงาน

พัฒนาการบริการ การจัดการข้อมูล รูปแบบ และวิธีการในการกระจายอำนาจ รวมทั้งกระบวนการเข้าร่วมของประชาชน ประการที่สาม พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของระบบการสาธารณสุข และประการสุดท้าย พัฒนาทางเลือกสำหรับระดมทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการสาธารณสุข และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาเป้าหมายของแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 และ 6 ร่วมกันแล้วจะเห็นว่าการพัฒนาอยู่ที่การมุ่งดูแลแก้ไขปัญหาสุขภาพของทุกคนในชุมชน โดยพยายามที่จะให้ประชาชนสามารถดูแลตนเองได้ อันจะนำไปสู่คำขวัญขององค์การอนามัยโลกที่ว่า "สุขภาพที่ดีถ้วนหน้าเมื่อ 2543" นั้นเอง พยายามเป็นสมาชิกในทีมสุขภาพคนหนึ่งที่จะต้องมีส่วนร่วมและหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชนด้วย ทั้งนี้ในการจัดหลักสูตรจึงควร เน้นหลักสูตรที่สร้างขึ้นเพื่อสนองนโยบายดังกล่าว คือ มุ่งแก้ไขปัญหาและส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในชุมชนเป็นสำคัญ มิใช่มุ่งแต่จะให้การดูแลสุขภาพผู้ป่วยเฉพาะในโรงพยาบาลอย่างแต่ก่อน

หลักสูตรที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางนี้ ทางกองงานวิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดทำเป็นแห่งแรก และกำลังอยู่ในระหว่างการทดลองใช้

6. มาตรฐานหลักสูตรของการศึกษาพยาบาล

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วว่า การศึกษาพยาบาลเป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนั้นการศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงต้องมีลักษณะ เช่น เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั่วไป คือ จำเป็นจะต้องมีเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร กำหนดไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุง หรือสร้างหลักสูตรใหม่ ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ลงมติเห็นชอบให้มืองค์กรกลาง ในรูปของคณะกรรมการถาวรคณะหนึ่ง คือ คณะกรรมการควบคุมและประสานงานการศึกษาพยาบาล คณะกรรมการดังกล่าวได้รับการแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2524 ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการ 2 ชุด คือ คณะอนุกรรมการหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา มีหน้าที่พิจารณาหลักสูตรสาขาพยาบาล และ คณะอนุกรรมการการศึกษาสถานภาพการศึกษาพยาบาล ซึ่งจะทำหน้าที่สำรวจ รวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์สถานภาพการศึกษาพยาบาลทุกระดับ จากกรณีคณะกรรมการกลางนี้เองจะช่วยให้หลักสูตร และการสอนพยาบาลมีแนวโน้มที่จะเป็นมาตรฐานเดียวกัน

7. การจัดการเกี่ยวกับการศึกษาพยาบาล และปฏิบัติการพยาบาลมีแนวโน้มที่จะเป็นอิสระมากขึ้น

ในยุคแรกที่มีการก่อตั้งโรงเรียนพยาบาล จะสังกัดอยู่กับโรงเรียนแพทย์ หรือโรงพยาบาลเสมอไม่ใช่นักเรียนอิสระ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากความจำเป็นที่จะต้องอาศัยครูและสถานที่เรียน ของโรงเรียนแพทย์ และใช้โรงพยาบาลเป็นแหล่งฝึกงานนั่นเอง จนกระทั่งในระยะต่อมาในยุคของแผนพัฒนาฯ ได้มีความพยายามที่จะยกระดับมาตรฐานวิชาชีพมาก การจัดการศึกษาพยาบาลจึงเริ่มมีอิสระ มีการแบ่งส่วนราชการใหม่ ทำให้โรงเรียนพยาบาลแยกมากับตนเอง แยกจากโรงเรียนแพทย์ ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของโรงพยาบาล แต่ก็ยังคงขอใช้โรงพยาบาลเป็นสถานที่ฝึกภาคปฏิบัติ โดยการมีผลประโยชน์ร่วมกัน คือ ผู้เรียนได้ประสบการณ์การเรียนรู้ ส่วนโรงพยาบาลจะได้แรงงานจากผู้เรียนเป็นการแบ่งเบาภาระเจ้าหน้าที่ประจำ

ส่วนการปฏิบัติการพยาบาลทั่วไปเริ่มจากการปฏิบัติงานภายใต้การควบคุมของแพทย์ เพราะการผลิตพยาบาลในสมัยแรก ๆ นั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้หญิงได้ทำประโยชน์ให้แกบ้านเมือง และที่สำคัญคือ ต้องการให้พยาบาลทำงานแทนแพทย์ เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของแพทย์ เหตุผลดังกล่าวนี้อาจจะทำให้งานที่พยาบาลทำต้องเป็นไปตามแผนการรักษาที่แพทย์มอบหมายไว้ให้ ต่อมาพยาบาลได้มีการรวมตัวกันก่อตั้งสมาคมพยาบาลซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นแกนกลางประสานงานระหว่างสมาชิกในการพัฒนาวิชาชีพ โดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติการ การปฏิบัติการพยาบาล และการบริหารวิชาชีพ ซึ่งจะนำไปสู่ความมีอิสระทางวิชาการต่อไป

8. ลักษณะผู้นำ และการเป็นนักวิจัย เป็นคุณสมบัติที่พึงปรารถนาของพยาบาลในอนาคต

เนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 และ 6 ทำให้บทบาทและหน้าที่ของพยาบาลเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยจะมีหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ เป็นนักปฏิบัติการพยาบาล เป็นครูสอนการพยาบาลเบื้องต้นแก่ครอบครัว ชุมชน และบุคลากรสาธารณสุขมูลฐาน รวมทั้งเป็นผู้นำประสานงานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน จะเห็นได้ว่าพยาบาลยุคปัจจุบันมีหน้าที่กว้างขวางกว่าเดิม และมีส่วนรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาสุขภาพในชุมชนมากขึ้น การขยายบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวทำให้พยาบาลต้องมีส่วนในการตัดสินใจแก้ปัญหา และมีความสามารถในการ

ศึกษาระดับสูง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องใช้พยาบาลที่มีลักษณะผู้นำ จึงจะทำให้งานในหน้าที่มีประสิทธิภาพสูง อีกประการหนึ่งพยาบาลควรจะได้มีการค้นหาปัญหาและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้การพยาบาลมีคุณภาพ และมาตรฐาน ในการค้นหาปัญหาก็คงกล่าวจำเป็นต่ออาศัยการวิจัย ซึ่งในปัจจุบันพยาบาลเริ่มให้ความสำคัญของการวิจัยต่อการปฏิบัติการพยาบาลมากขึ้น ก็จะได้เห็นได้ชัดเจนจากหลักสูตรการศึกษานพยาบาลทั้งระดับปริญญาตรีและระดับสูงกว่าปริญญาตรีทางการพยาบาลอยู่ในหลักสูตร นอกจากนี้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ยังมีนโยบายที่มุ่งสร้างผู้นำในการพัฒนาสาธารณสุข เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย "สุขภาพที่ดีถ้วนหน้าเมื่อ 2543" รวมทั้งมีนโยบายที่จะนำผลงานวิจัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาที่มั่นคง ทั่วถึง จึงถึงเวลาแล้วที่พยาบาลจะได้รับการพัฒนาลักษณะผู้นำ และความสามารถทางการวิจัยให้ทัดเทียมกับวิชาชีพอื่น ๆ บ้าง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

เพื่อจะช่วยให้การศึกษาวิจัยเรื่องนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรจะทำการวิจัยในเรื่องต่อไปนี้

ให้ละเอียด

1. ศึกษาพัฒนาการของการศึกษาพยาบาลของสถานศึกษาพยาบาลแต่ละสังกัด
2. ศึกษาเฉพาะพัฒนาการของหลักสูตรพยาบาลแต่ละระดับ
3. ควรได้ศึกษาพัฒนาการของการศึกษาพยาบาลชาย โดยเฉพาะ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย